

УДК 631.11:338.433

Т.І. БАЛАНОВСЬКА, к.е.н., професор;
О.П. ГОГУЛЯ, к.е.н., доцент;
А.В. ТРОЯН, к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ВПЛИВ ФАКТОРІВ НА АКТИВІЗАЦІЮ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Проаналізовано результативність функціонування господарюючих суб'єктів аграрної сфери економіки України; структуру виробництва продукції рослинництва і тваринництва. Виокремлено ключові фактори середовища, що забезпечують формування стійких конкурентних переваг та активізацію розвитку сільськогосподарських підприємств.

Постановка проблеми. В умовах нестабільного розвитку економіки України, її інтеграції до світового господарського комплексу, а також загострення кризових явищ, які мають місце у суспільстві, одним із найважливіших завдань, що потребує розробки кардинальних стратегій, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору, є активізація діяльності сільськогосподарських підприємств. Цей процес передбачає пошук, використання резервів та вдосконалення складових внутрішнього потенціалу підприємств з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Пріоритетними завданнями для українських товаровиробників постають: підтримка досягнутого рівня виробничо-економічних і соціальних результатів діяльності, удосконалення взаємовідносин на партнерських і взаємовигідних засадах, модернізація застарілих економічних зв'язків і методів управління, вихід на нові сегменти галузевого ринку, прискорення темпів організаційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над розробкою і дослідженням фундаментальних проблем активізації діяльності підприємств плідно працювали і продовжують працювати українські та зарубіжні вчені [1-10], важливе місце серед яких посідають І.Ансофф, Х.Віссема, О.С.Віханський, О.Д.Гудзинський, С.І.Дем'яненко, П.К.Канінський, М.І.Кісіль, Г.Мінцберг, М.Х. Мескон, С.В.Мочерний, М.Портер, Б.Райан, П.Т.Саблук, В.К.Савчук, М.П.Сахацький, Р.А.Фатхутдінов, М.Й.Хоружий, В.В.Юрчишин та інші науковці.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Окремі положення теоретичного обґрунтування, методичного забезпечення та вирішення практичних проблем, що стосуються механізмів активізації діяльності аграрних підприємств, залишаються недостатньо дослідженими. Тому виникає потреба поглибленого вивчення та комплексного аналізу особливостей функціонування сільськогосподарських підприємств за видами діяльності з використанням інструментів системного підходу, аналізу впливу трансформаційних процесів економіки й побудови системи антикризових заходів.

Мета дослідження. Поглиблення теоретичних і методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо формування напрямів активізації діяльності сільськогосподарських підприємств, що сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності та ефективному розвитку аграрної галузі у світовому просторі.

Виклад основного матеріалу. Активізація діяльності підприємств повинна виражатися у розвитку конкурентних переваг організації, тобто її сильних сторін. З точки зору маркетингового підходу [1, 513-587] підприємство досягає конкурентних переваг шляхом розробки пропозицій, які є кращими, ніж пропозиції конкурентів, та більшою мірою задовольняють потреби цільових споживачів.

Як відмічає Р.А.Фатхутдінов [2, с.101], конкурентні переваги суб'єктів виробничої діяльності можуть бути спадкоємними, технологічними, інформаційними, кваліфікаційними, управлінськими, природничими тощо.

Поняття «конкурентних переваг» тісно переплітається з поняттям «потенціал підприємства», який, на думку ряду вчених [3; 4; 5; 6; 7, с. 61], є сукупністю природних умов та ресурсів, виробничих потужностей, запасів, можливостей, засобів, навичок, що можуть бути використані для досягнення певної мети. Тому, можна стверджувати, що результативність діяльності підприємства наряду залежить від того наскільки воно враховує ситуацію на ринку та адаптує свій потенціал до змін зовнішнього середовища через активізацію основної (виробничої, збутової, управлінської), фінансової та інвестиційної діяльності.

Узагальнивши погляди сучасних науковців, нами сформовано власне бачення суті процесу активізації діяльності підприємств, яке лягло в основу проведених досліджень, а саме як основи прискореного розвитку підприємств, спонукання їх до активних дій через посилення діяльності, спрямованої на вдосконалення напрямів функціонування, підпорядкованого результативному вирішенню поставлених завдань. Основна мета цього процесу полягає в забезпеченні виконання окреслених перспективних і поточних завдань та пошуку можливостей посилення діяльності на нових сегментах ринку чи в інших галузях економіки.

Ключова відмінність між поняттями «активізація діяльності підприємств» та «розвиток підприємств» полягає у тому, що процес активізації є первинною складовою розвитку підприємства, його оперативним чинником, оскільки без позитивної тенденції зростання певних соціально-економічних показників неможлива перспектива стратегічного розвитку підприємства.

Оцінку процесів активізації діяльності підприємств ми пропонуємо проводити за допомогою кількісних та якісних показників, які нами систематизовано за двома блоками: показники, які характеризують безпосередньо результати діяльності підприємства, та показники, які демонструють результати державної підтримки процесів активізації діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Показники розвитку активізаційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Види діяльності	Показники результативності діяльності підприємства	Показники державної підтримки процесів активізації діяльності підприємств
Економічна діяльність	- динаміка ділової активності підприємства; - обсяги виторгу; - валовий прибуток за видами продукції; - балансовий або чистий прибуток; - виробнича рентабельність та рентабельність продажу за видами продукції; - рентабельність капіталу; - ефективність використання фінансових ресурсів (стійкість, ліквідність та платоспроможність підприємства); - структура витрат матеріальних ресурсів за видами продукції у підрозділах підприємства; - вартість майнових прав (нематеріальних активів)	- обсяги кредитів виданих підприємствам АПК, у т.ч. пільгових; - відсоткові ставки за кредитами для сільськогосподарських підприємств; - динаміка обсягів іноземних інвестицій у сільське господарство; - динаміка надходжень податкових платежів і зборів до бюджету України; - фінансування, правова підтримка створення кооперативів та інших інтеграційних форм об'єднань АПК; - кількість новостворених виробничих кооперативів, інтегрованих формувань та об'єднань; - обсяги закупівлі стратегічних видів продуктів Аграрним фондом; - відповідність установлених мінімальних та максимальних цін при інтервенціях з ринковою кон'юнктурою; - митні тарифи з урахуванням вимог СОТ

Маркетингова діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - конкурентоспроможність товару, включаючи вимоги якості СОР; - динаміка структури та асортименту товару; - положення товару на ринках збуту; - обсяги витрат на маркетинг; - ефективність маркетингової діяльності (відношення обсягів продажу до витрат на маркетингову діяльність); - вартість майнових прав 	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток інфраструктури аграрного ринку; - кількість створених кооперативних та інших некомерційних об'єднань сільськогосподарських товаровиробників у сферах заготівлі, переробки та реалізації продукції, транспортного обслуговування товарних потоків; - кількість структур інформаційного забезпечення сільського населення з питань господарювання у ринкових умовах
Виробнича діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - площа сільськогосподарських угідь; - поголів'я тварин; - обсяг виробництва основної продукції; - зношеність технічних засобів та виробничих об'єктів нерухомості; - внесення мінеральних добрив в розрізі за культурами; - врожайність культур; продуктивність тварин, птиці 	<ul style="list-style-type: none"> - рівень забезпечення підприємств тракторами, комбайнами та іншою технікою; - динаміка обсягів основного капіталу підприємств; - обсяги підтримки наукової діяльності з виробництва насіння перспективних сортів; - обсяги дотування галузей; - обсяги підтримки племінних господарств; - заходи для підтримки модернізації санітарних та фітосанітарних стандартів; - забезпечення впровадження у практику міжнародних стандартів якості; - кількість акредитованих державних лабораторій ветеринарної медицини згідно з вимогами ISO/IEC 17025
Види діяльності	Показники результативності діяльності підприємства	Показники державної підтримки процесів активізації діяльності підприємств
Інноваційна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - вартість інтелектуальної власності (нематеріальних активів); - ефективність нововведень 	<ul style="list-style-type: none"> - фінансування НДР у області нових джерел енергії та альтернативних видів палива; - фінансування наукових установ АПК та інноваційних проектів аграрних товаровиробників
Соціальна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - професійно-кваліфікаційний склад кадрів; - середній вік працівників; - стаж роботи; - рівень руху персоналу; - укомплектованість підприємства кадрами; - індивідуально-кваліфікаційний та професійний потенціал кожного працівника; - групова згуртованість; - соціально-психологічний клімат; - організаційна культура; - ефективність використання кадрового потенціалу (продуктивність праці, темпи зростання продуктивності та заробітної плати, витрати на управління, втрати робочого часу, рівень задоволеності працею) 	<ul style="list-style-type: none"> - обсяги соціального захисту зайнятого у сільському господарстві населення; - рівень доходів населення; - рівень середньорічної заробітної плати у сільському господарстві; - рівень безробіття сільського населення; - рівень народжуваності та смертності сільського населення; - динаміка міграційних процесів сільського населення, особливо молоді; - фінансування програм з перенавчання, підвищення кваліфікації сільського населення; - розвиток соціальної інфраструктури села; - розвиток транспортної мережі; - розвиток газової мережі та кількість газифікованих сільських населених пунктів; - динаміка реконструкції та будівництва житлового фонду
Екологічна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - обсяги фінансування заходів з захисту ґрунтів, меліорації тощо 	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження сучасних агроекологічних вимог та стандартів; - обсяги фінансування ґрунтозахисних, меліоративних заходів

Аналізувати вище зазначені показники необхідно у динаміці, оскільки процес активізації діяльності характеризує розвиток підприємства.

Використання приведеної в таблиці 1 системи показників дасть змогу проаналізувати економічний стан підприємства, діагностувати розвиток його активізаційної діяльності, оцінити результат та рівень впливу зовнішніх економічних факторів, що, у свою чергу, забезпечить систематизацію методичних аспектів формування механізмів активізаційної діяльності підприємств.

В Україні виробництвом сільськогосподарської продукції в останні роки займається понад 50 тис. підприємств, якими використовується близько 22 млн га сільськогосподарських угідь. Більше половини цих угідь (11,9 млн га), зосереджено в господарських товариствах, 15,5% – у приватних підприємствах, 2,6% – у кооперативах, 21,5% – у фермерських господарствах, 2,6% – у державних підприємствах, 2,6% – у підприємствах інших організаційних форм (дані за 2014 р.).

У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце (70,2% від загального обсягу виробництва) традиційно належить продукції рослинництва. У сільськогосподарських підприємствах її частка становить 75,7%, у господарствах населення – 63,4%. Загалом у 2014 р. вироблено рослинницької продукції (у постійних цінах 2010 р.) на 177,4 млрд грн., у т.ч. аграрними підприємствами – на 105,3 млрд грн., господарствами населення – на 72,1 млрд грн. Порівняно з 2012-2013 рр. відбулося збільшення на 3,1% обсягів виробництва продукції рослинництва, у т.ч. в підприємствах – на 3,9%, у господарствах населення – на 1,9%.

У галузі тваринництва обсяг виробництва за 2014 р. становив 75,5 млрд грн., що на 2,0% більше порівняно з 2013 р. Зростання відбулося за рахунок приросту виробництва продукції на 4,6% в аграрних підприємствах, частка яких у загальному обсязі тваринницької продукції склала 44,9%. Господарства населення, які є основними виробниками продукції в цій галузі (41,6 млрд грн., або 55,1%), утримали її виробництво на рівні 2012-2013 рр.

У сільськогосподарських підприємствах переважну частку посівів займають зернові (56,5%) та технічні культури (38,4%); у господарствах населення у 2014 р. під зерновими знаходилось 49,6% посівів, під картоплею та овоче-баштанними – 21,6%, під кормовими культурами – 14,4%.

У 2014 р. обсяг вирощування худоби та птиці (в живій вазі) перевищив рівень 2013 р. на 0,4%, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 3,9%, а у господарствах населення знизився на 5,1%. В аграрних підприємствах показник 2013 р. перевищено за рахунок зростання обсягів вирощування свиней (на 3,1%) та птиці всіх видів (на 5,6%).

Якщо в аграрних підприємствах зберігалася тенденція підвищення інтенсивності господарювання (загальні обсяги вирощування худоби та птиці перевищували обсяги реалізації тварин на забій на 4,4%), то у господарствах населення, як і в попередні роки, обсяги реалізації худоби та птиці на забій випереджали обсяги їх вирощування.

Загальне виробництво м'яса (в забійній вазі) у 2014 р. становило 2,4 млн т, що на 4,4% більше порівняно з 2013 р. Зростання виробництва м'яса спостерігалось як в аграрних підприємствах (на 6,3%), так і в господарствах населення (на 1,5%). У структурі виробництва м'яса сільськогосподарськими підприємствами найбільшою залишається питома вага м'яса птиці всіх видів (67,1%), у той час, як господарства населення надавали перевагу виробництву свинини (40,3%), яловичини та телятини (34,6%).

У 2014 р. порівняно з 2013 р. зафіксовано зменшення на 1% загального виробництва молока (11,1 млн т) за рахунок скорочення валових надоїв у господарствах населення на 1,7% (8,5 млн т). У сільськогосподарських підприємствах відбулося зростання виробництва молока на 3,5% (становило 2,6 млн т).

Виробництво яєць у господарствах усіх категорій порівняно з 2013 р. збільшилося на 2,6% (19,6 млрд шт.) за рахунок зростання їхнього виробництва як в аграрних підприємствах на 3,7% (становило 12,5 млрд шт. при зменшенні несучості курей-несучок з 289 до 276 яєць), так і в господарствах населення – на 0,7%.

Підтвердженням здійснення активізаційних процесів є той факт, що зменшується кількість збиткових підприємств у галузі сільського господарства. На рисунку 1 відображено динаміку кількості збиткових підприємств у сільському, мисливському та лісовому господарствах України та суми їх збитків.

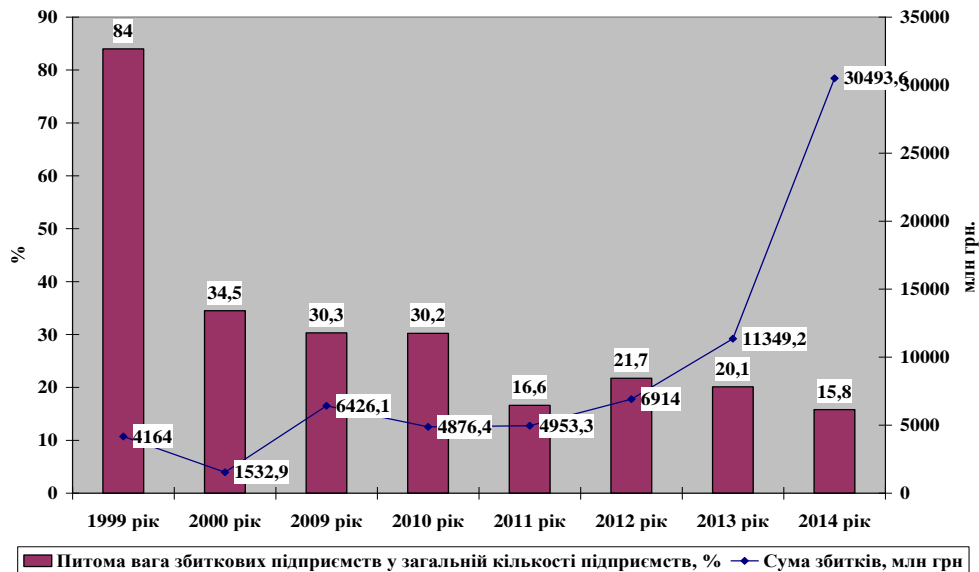

Рис. 1. Динаміка кількості збиткових підприємств у сільському, мисливському та лісовому господарствах України і суми збитку (гістограму побудовано за даними Державного комітету статистики України [сайт Державного комітету статистики України: www.ukrstat.gov.ua])

Активна діяльність щодо реформування аграрного сектору розпочалась у грудні 1999 року, в цей час майже у 2,5 раза скоротилась частка збиткових підприємств (із 84% у 1999 р. до 34,5% у 2000 р.). Причиною цього стала потужна підтримка реформованих підприємств через скасування заборгованостей перед бюджетом та інша бюджетна підтримка. Однак у 2002 р. їхня частка збільшилася до 48,2%, оскільки саме в цей період збитковості зазнало виробництво цукрового буряку і майже всіх видів продукції тваринництва (крім яєць).

Отже, протягом останніх років (2009-2014 рр.) простежується тенденція зниження частки збиткових підприємств із 30,3% у 2009 р. до 15,8% у 2014 р., що можна, на наш погляд, розглядати як показник активізації діяльності сільськогосподарських підприємств.

Коливання, що мають місце у 2011-2013 рр. пояснюється зменшенням рівня збитковості виробництва продукції галузі тваринництва у 2011 р. У 2012 р. відбулося суттєве погіршення ситуації в галузі рослинництва, зокрема при вирощуванні картоплі та овочів відкритого ґрунту, а в 2013 р. поглибилась криза виробництва окремих видів продукції тваринництва (м'ясо ВРХ та птиці).

Значне збільшення показника суми збитків пояснюється прогресуванням інфляційних процесів та зменшенням цін реалізації сільськогосподарської продукції (індекс цін реалізації аграрної продукції становив 97,1% відносно попереднього року (у 2010 р. – 130,0%)).

До основних показників активізації економічної діяльності підприємств відповідно до їх розвитку, належать, зокрема, показники прибутку та рентабельності. У таблиці 2 нами проаналізовано зазначені показники по сільськогосподарських підприємствах України в динаміці за 6 років. Дані за 2000 р. приведені для порівняння з нинішнім періодом з метою підтвердження факту зміни ситуації в позитивний бік.

Таблиця 2

**Динаміка рівня рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств
та рентабельності основних видів продукції сільського господарства**

Показники	2000	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2014 +/- з 2015	2014 +/- з 2000
	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток, збиток (-)), млн грн	1752,4	7647,4	17291,8	25582,5	26992,7	15147,3	21677,4	6530,1
Рентабельність операційної діяльності, %	-1,6	14,7	23,2	23,6	21,7	11,3	20,6	9,3	22,2
Рентабельність сільськогосподарського виробництва (продукції сільського господарства), %	-1	13,8	21,1	27,0	20,5	11,2	25,8	14,6	26,8
Рівень рентабельності основних видів продукції, %:									
Зерно	64,8	7,3	13,9	26,1	15,2	1,5	25,8	24,3	-39
Насіння соняшнику	52,2	41,4	64,7	57,0	45,8	28,5	36,5	8	-15,7
Цукровий буряк (фабричний)	6,1	37,0	16,7	36,5	15,7	2,7	17,9	23,2	11,8
Овочі відкритого ґрунту	-1,7	19,1	23,5	9,9	-6,8	7,0	16,7	9,7	18,4
Картопля	14	12,9	62,1	17,7	-21,5	23,0	9,2	-13,8	-27,8
Молоко та молочні продукти	-6	1,4	17,9	18,5	2,3	13,6	11,0	-2,6	17
М'ясо ВРХ	-42,3	-32,9	-35,9	-24,8	29,5	-43,3	-35,9	-7,4	6,4
М'ясо свиней	-44,3	12,1	-7,8	-3,7	2,0	0,2	5,6	5,4	49,9
М'ясо птиці	-33,2	-22,5	-4,4	-16,8	-7,2	-10,0	-15,4	-5,4	17,8
Яйця	10,6	13,1	18,6	38,8	52,6	47,6	58,8	11,2	48,2

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Розраховано за даними Державного комітету статистики України [www.ukrstat.gov.ua]

Згідно з методологічними положеннями [149, 48-49] фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування – це сума прибутку (збитку) підприємства від операційної діяльності за звітний період, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків). Відповідно звичайна діяльність – це будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають у наслідок її здійснення.

За досліджуваний період спостерігається тенденція до зростання рівня прибутку від звичайної діяльності у сільськогосподарських підприємствах за винятком 2013 р., в якому порівняно з 2012 р. відбулося суттєве зниження показника на 11845,4 млн грн.

Щодо показника рентабельності операційної діяльності, включно з іншими видами діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю, то маємо значення зі знаком «плюс» з відповідними коливаннями за роками. Максимальне значення показника рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств спостерігалось у 2011 р. і дорівнювало 23,6%, найнижче – у 2013 р. (11,3%).

За статистичними даними виробництво продукції сільського господарства в цілому за досліджуваний період було рентабельним. Максимальний рівень рентабельності мав місце у 2011 р. і становив 27,0%. мінімальний спостерігався у 2013 р. і дорівнював 11,2%.

Аналіз рентабельності основних видів продукції в динаміці за роками свідчить, що по більшості видів продукції ситуація покращилась.

У 2014 р. було зафіксовано зростання рівня рентабельності виробництва більшості продукції рослинництва. Зокрема, прибутковість зернових і зернобобових культур збільшилася з 1,5% у 2013р. до 25,8% у 2014р., соняшника – з 28,5% до 36,5%, цукрових буряків (фабричних) – з 2,7% до 17,9%, овочів відкритого ґрунту – з 7% до 16,7%. Поряд з цим, за підсумками 2014р. суттєво зменшилася рентабельність виробництва картоплі – з 23,0% у 2013р. до 9,2% у 2014р.

У галузі тваринництва, як і в попередньому році, рентабельним було вирощування свиней на м'ясо та виробництво молока і яєць. Порівняно з 2013р. прибутковість молока зменшилася з 13,6% до 11%, але збільшилася прибутковість виробництва яєць з 47,6% до 58,8% та вирощування свиней на м'ясо – з 0,2% до 5,6%.

У 2014р. менш збитковим стало виробництво м'яса великої рогатої худоби, рентабельність якого становила мінус 35,9% проти мінус 43,3% у 2013р. Водночас збільшилася збитковість вирощування птиці – з мінус 10,0% до мінус 15,4%.

Якщо порівнювати показники рентабельності основних видів продукції сільського господарства 2014 р. з аналогічними показниками 2000 р., то відмічається позитивна тенденція у рослинництві стосовно цукрового буряка, овочів відкритого ґрунту (при цьому 86% овочів вирощується господарствами населення). Суттєва різниця, яка вказує на зниження показника рентабельності зерна та насіння соняшнику відповідно мінус 39 і 15,7% пояснюється досить високим рівнем урожайності по зазначених видах продукції у 2000 р., а щодо картоплі – мінус 27,8% - у 2014р. 97% загального урожаю картоплі було вирощено господарствами населення. У тваринництві рівень збитковості зменшився на 6,4% стосовно м'яса великої рогатої худоби, на 17,8% – м'яса птиці. Окреслилися тенденції прибутковості щодо виробництва молока і, особливо, яєць (на 48,2%).

Таким чином, активізація діяльності сільськогосподарських підприємств обумовлюється ростом фінансовими результатів їх функціонування; позитивною тенденцією показників рентабельності операційної діяльності; відносно стабільним рентабельним виробництвом більшості видів продукції сільського господарства.

Формування механізму підвищення активізації діяльності сільськогосподарських підприємств має базуватися на принципах методології стратегічного менеджменту, яка визначає основні етапи стратегічного управління підприємства: постановку мети та завдань, діагностування середовища організації, розробку та вибір варіантів стратегій (планів), організацію і контроль реалізації планів, перегляд стратегій.

Для комплексної діагностики сильних та слабких сторін сільськогосподарських підприємств, аналізу загроз та можливостей їх зовнішнього середовища було використано методикою SWOT-аналізу. Внутрішнє середовище організаційної системи нами розглянуто за методикою 7S, а також через ресурсно-цільову концепцію [8, с. 22-23], згідно якої потенціал підприємства виступає як сукупність ресурсів і здібностей щодо досягнення певних цілей (результатів). Чинники внутрішнього середовища було класифіковано за видами діяльності

підприємства. Їх особливості розглядалися на основі методики PEST-аналізу та підходу п'яти конкурентних сил ринкового середовища (згідно з теорією М. Портера).

На основі системи вихідних теоретичних положень нами систематизовано перелік ключових об'єктів діагностування підприємств як факторів та резервів активізації їхньої діяльності (табл.3).

Таблиця 3

Ключові об'єкти діагностування підприємства як фактори та резерви активізації їхньої діяльності

Елементи потенціалу	Ключові об'єкти діагностування
Продукція (товар)	- структура; - якість
Маркетинг та збут	- широта асортименту продукції; - обсяг продажу; - ступінь розвиненості каналів збуту; - наявність власних одиниць роздрібно торгівлі; - рівень витрат реалізації до обсягів продажу; - якість реклами
Технологія	- використання інновацій у виробничому процесі; - наявність прогресивних технологій; - розробка нових товарів (послуг)
Виробництво	- собівартість продукції; - рівень фондівіддачі; - продуктивність праці; - ступінь використання виробничих потужностей; - забезпеченість власними ресурсами; - наявність дешевих джерел енергії
Економіко-фінансова система	- рентабельність кожного виду продукту; - раціональність продуктового портфеля; - стійкість функціонування організації; - співвідношення між складовими капіталу підприємства; - приріст інвестицій (за винятком амортизації); - співвідношення активів до зобов'язань
Організаційні можливості	- організація виробництва; - структура управління; - логістична система (структура та ступінь взаємозв'язку ланцюжка «постачання – виробництво – реалізація»); - досконалість інформаційної системи; - швидкість впровадження управлінських рішень; - використання системи INTERNET та електронної комерції
Персонал	- кваліфікація та досвід працівників; - здатність до навчання та реалізації новацій; - можливість створення системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів відповідно до стратегічних цілей діяльності
Соціально-психологічні елементи	- наявність позитивного іміджу підприємства; - соціальні гарантії; - психологічний клімат у колективі; - стиль керівництва

Джерело: як елементи потенціалу використано ідеї авторів [3; 8].

Приведений аналіз діяльності навчально-дослідних господарств – відокремлених підрозділів Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ), який виступає інтегратором зазначених господарств, а вони, у свою чергу, є потужною практичною базою для студентів університету, допоміг виявити сильні та слабкі позиції господарств.

Слід зазначити, що одночасно на цих прикладах можна аналізувати активізаційні процеси господарської діяльності підприємств аграрної сфери і як результат дотаційної та іншої підтримки відповідного сектору економіки з боку держави та обґрунтувати переваги інтеграційних стратегій. Крім того, вважаємо, що практичні навички студентів університету, які вони отримують у навчально-дослідних господарствах, набуваються ними в умовах, які відповідають сучасним реаліям діяльності сільськогосподарських підприємств, формують потенційних висококваліфікованих розуміючих справу спеціалістів аграрної сфери.

Встановлено, що факторами, які позитивно впливають на активізаційні процеси досліджуваних підприємств безпосередньо є:

- фактори внутрішнього середовища:

- багатопродуктовий портфель з відповідною техніко-технологічною базою; - вагомий виробничо-науковий потенціал та фінансова підтримка університету; - можливість розвитку переробки сільськогосподарської продукції;

- виробнича діяльність: підвищення обсягів виробництва прибуткових видів продукції – зернових та зернобобових (в т.ч. пшениці), винограду, молока;

- збутова діяльність: підвищення обсягів реалізації продукції рослинництва та тваринництва за рахунок зернових та зернобобових, молока, м'яса ВРХ; навчально-дослідні господарства - виробники молока, що входять до Реєстру атестованих виробників молока, молочної сировини і молочних продуктів; стабільні канали реалізації продукції – державні контракти, державні замовлення, завдання університету; рівень реалізаційних цін на продукти, питома вага виручки від реалізації яких превалює в сумі валового доходу господарств, дорівнює середнім цінам по Україні;

- фінансово-економічна діяльність: підвищення валового прибутку від виробництва та реалізації продукції рослинництва – зернових та зернобобових (у т.ч. пшениці), а також молока та яєць; позитивна рентабельність операційної діяльності галузі сільського господарства;

- соціальна сфера: високий рівень середньої заробітної плати в господарствах порівняно з загальноукраїнським показником; відсутність заборгованості з виплати заробітної плати;

- *фактори зовнішнього середовища:*

- політичні (P): підвищення бюджетного фінансування наукової та дослідної діяльності галузі сільського господарства (за вимогами СОТ);

- економічні (E): отримання бюджетних дотацій на підтримку виробництва продукції тваринництва, а з 2007 р. – рослинництва;

- соціальні (S): можливість залучати уміння та працю студентів;

- техніко-технологічні (T): постійна науково-технологічна підтримка виробництва сільськогосподарської продукції, а також фінансово-технічна підтримка з боку університету, що надає комплексну можливість застосовувати сучасні технології, насіннєвий матеріал, добрива, засоби захисту рослин, а також забезпечити якість продуктів харчування та сільськогосподарської продукції через упровадження стандартів управління безпекою харчових продуктів (наприклад, стандарт ISO 22000: 2005 «Система менеджменту безпеки харчових продуктів»);

- ринкове оточення: можливість поширення асортименту продукції; можливість розвитку ринків збуту; вигідне географічне місце розташування господарств.

Вплив вище зазначених факторів на господарську діяльність науково-дослідних господарств за п'ятибальною шкалою мають оцінку «4-5 балів».

Крім факторів, які здійснюють активізуючий вплив на діяльність підприємств існує ряд факторів, які стримують розвиток виробництва та утримання конкурентних позицій на ринку, до них, зокрема, належать:

- *фактори внутрішнього середовища:*

- виробнича діяльність: зменшення обсягів виробництва яєць та м'яса свиней; збільшення обсягів виробництва збиткових видів продукції – м'яса ВРХ та м'яса птиці на тлі незначного підвищення виробничої продуктивності; збитковість виробництва промислової продукції, реалізації робіт та послуг;

- збутова діяльність: зменшення обсягів реалізації м'яса свиней, птиці, яєць;

- фінансово-економічна діяльність: наявність чистого збитку; збитковість виробництва та реалізації овочів закритого ґрунту; зниження валового прибутку від виробництва та реалізації продукції тваринництва за рахунок збитковості м'яса ВРХ, свинини, м'яса птиці; дефіцит фінансових ресурсів; високі фінансові витрати: відсотки за кредит, фінансовий лізинг тощо; слабка кредитна та інвестиційна привабливість; неефективне використання бюджетних коштів з точки зору підвищення ефективності виробничої діяльності за всіма напрямками;

- управлінська діяльність: відсутність централізованої фінансово-аналітичної та інформаційної служби сільськогосподарського напрямку діяльності університету; відсутність стійкої системи взаємодії продуктово-виробничих напрямів між господарствами; невідповідність працівників господарства до роботи в бюджетній установі;

- соціальна діяльність: відсутність стимулюючих важелів підвищення рівня продуктивності праці, яка пов'язана з кінцевими результатами господарювання;

- фактори зовнішнього середовища:

- Р: нестабільність політичної ситуації; нестабільність банківської системи; законодавча неврегульованість правових питань відокремлених підрозділів як структур з окремими правами юридичної особи;

- Е: централізація системи державних закупівель;

- S: низька платоспроможність населення; старіння трудових ресурсів села;

- Т: ризикованість сільського господарства для лізингу через податкові питання тощо.

Для здійснення аналізу продуктового портфеля господарств нами використано метод матриці БКГ, використання якого сприятиме прийняттю стратегічних управлінських рішень щодо вибору напрямів активізації господарської діяльності відокремлених підрозділів, обґрунтуванню їх пріоритетності, опрацюванню нових підходів до їх фінансування та позиціонування на ринку.

У таблиці 4 наведено результативну інформацію використання матриці БКГ для трьох навчально-дослідних господарств – відокремлених підрозділів університету.

Таблиця 4

Матриця БКГ для навчально-дослідних господарств – відокремлених підрозділів НУБіП України

		Привабливість ринку							
		мала		велика		мала		велика	
		ВП НУБіП України «Великоснітинське НДГ ім. О.В. Музиченка»		ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція»		ВП НУБіП України «НДГ «Ворзель»			
Конкурентний статус	сильний	«грошова корова»: ▪ молоко	«зірка»: ▪ зернові та зернобобові	«грошова корова»: ▪ зернові та зернобобові	«зірка»: ▪ молоко	«грошова корова»: ▪ реалізація робіт та послуг	«зірка»: ▪ молоко		
	слабкий	«собака»: немає	«важкі діти»: ▪ м'ясо ВРХ та свиней; ▪ мед; ▪ цукровий буряк; ▪ кормові культури	«собака»: немає	«важкі діти»: ▪ м'ясо ВРХ та свиней; ▪ овочі; ▪ цукровий буряк	«собака»: немає	«важкі діти»: ▪ м'ясо ВРХ; ▪ овочі закритого ґрунту		

В результаті проведеної діагностики та аналізу динаміки економіко-виробничої діяльності сільськогосподарського та частково лісгосподарського напрямку діяльності науково-дослідних господарств Національного університету біоресурсів і природокористування України нами сформовано так звану «базу факторів», які прямо або опосередковано впливають на активізацію діяльності досліджуваних підприємств. Зазначена база стала передумовою виявлення впливових чинників, які забезпечують розвиток активізації діяльності типових для української аграрної сфери економіки сільськогосподарських підприємств.

Мета аналізу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають на активізаційні процеси організації, полягає у визначенні результативної ознаки через пошук

кореляційних зв'язків, за яких зміна середнього значення результативної ознаки зумовлюється змінами факторних ознак. Причому характер зв'язку має бути істотним або щільним.

Механізм активізації діяльності підприємств у межах виробничо-збутової та управлінської діяльності передбачає розробку планів, спрямованих виконувати обрану конкурентну стратегію в розрізі кожної галузі та маркетингової стратегії по продуктах.

У ході дослідження виявлено найвпливовіші факторні ознаки для планування активізаційних процесів виробничо-збутової діяльності за двома напрямками: 1. за видом конкретного продукту; 2. за підприємством у цілому.

Для побудови статистичної моделі з планування активізаційних стратегій за видом продукту нами обрано молоко, оскільки чотири господарства з п'яти досліджуваних займаються його виробництвом, питома вага цього продукту у виручці від реалізації в усіх господарствах становила 22 відсотки.

В ролі результативного чинника статистичної моделі управління активізацією виробничо-збутової діяльності стосовно молока нами розглянуто три варіанти: валовий прибуток, отриманий від реалізації молока; балансовий прибуток та рентабельність виробництва молока. Як виявилось найбільші коефіцієнти парної кореляції як результативний чинник по чотирьох господарствах має валовий прибуток від реалізації молока. Коефіцієнти кореляції з обсягами виробництва молока становлять 0,89; з кількістю поголів'я молочного стада – 0,8; з обсягами реалізації молока – 0,85; з показниками середньорічного надою на 1 корову – 0,53; із сумою бюджетних дотацій за рахунок коштів на додану вартість, отриманих господарствами щороку, – 0,78.

З такою результативною ознакою активізації діяльності підприємств, як балансовий прибуток, який розраховується через повну собівартість продукції, найбільш корелюються: обсяги виручки від реалізації молока (0,62); сума бюджетних дотацій за рахунок коштів на додану вартість (0,52); обсяги виробництва молока (0,69); обсяги реалізації молока (0,61); кількість поголів'я молочного стада (0,57). Питома вага виручки від реалізації молока у загальногосподарській сумі валового доходу, тобто показник спеціалізації господарства, має неістотний, але зворотний зв'язок з результативною ознакою (-0,1).

Згідно з результатами кореляційного аналізу щільність зв'язку між рентабельністю виробництва молока та обраними факторами слабка, оскільки коефіцієнт кореляції коливається в межах від $|+0,3|$ до $|+0,5|$. Найбільший вплив на результативну ознаку в даному випадку мають обсяги виробництва молока (коефіцієнт кореляції становить 0,53).

Таким чином, для побудови багатофакторної моделі як результативний фактор нами обрано – валовий прибуток від реалізації молока, а як факторні ознаки, такі: надій молока на 1 корову на рік (як фактор внутрішнього середовища, який характеризує виробничий потенціал підприємства); обсяги реалізації молока (фактор, що характеризує як виробничий потенціал підприємства, так й попит на продукцію); річна сума бюджетних дотацій за рахунок коштів на додану вартість, отриманих на молоко (як фактор зовнішнього середовища).

Аналітичний вираз зв'язку між результативними та факторними ознаками має такий вигляд (формула (1)):

$$y = -328,238 - 0,322x_1 + 0,647x_2 + 0,482x_3, \quad (1)$$

де: y – валовий прибуток від реалізації молока, тис грн;

x_1 – річна сума бюджетних дотацій за рахунок коштів на додану вартість на молоко, тис. грн;

x_2 – річний надій молока на 1 корову, кг;

x_3 – обсяги реалізації молока на рік, т.

Достовірність аналізу та силу взаємозв'язку обраних факторів підтверджує коефіцієнт множинної кореляції, який становить 0,85, та множинний коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,726. Це свідчить, що 72,6% результативної ознаки зумовлено зміною факторних чинників.

Статистична надійність та адекватність моделі підтверджуються розрахунком фактичного F-критерію Фішера (F_p), який дорівнює 9,717, що більше табличного значення F-критерію (F_t), яке становить 3,36. Числа ступенів свободи для табличного значення критерію Фішера становлять:

$f_1 = k + 1 = 4$, де k – число факторних ознак у складі рівняння;

$f_2 = n - k - 1 = 11$, де n – кількість спостережень.

Якщо $F_p > F_t$, то нульова гіпотеза про статистичну невагомість параметрів побудованого регресивного рівняння і показника щільності зв'язку відхиляється.

Інтерпретація отриманої моделі така: коефіцієнт регресії при x_1 свідчить про те, що зі зменшенням обсягів бюджетних дотацій на молоко за рахунок коштів на додану вартість на 1 тис. грн. збільшиться сума валового прибутку на 322 грн. Аспект неефективності державних дотацій з точки зору підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва (нами було визначено слабкий кореляційний зв'язок між показниками рентабельності виробництва молока та річною сумою дотацій і доплат на молоко по НДГ) потребує поглибленого дослідження механізму використання дотацій у господарствах.

Слід також врахувати, що позначка поряд із коефіцієнтом регресії та сам коефіцієнт мають значення саме в обраній сукупності факторних ознак у межах рівняння регресії, оскільки парний коефіцієнт кореляції має прямий вплив.

Величина коефіцієнта регресії біля x_2 свідчить, що зі збільшенням продуктивності молочного стада зростатиме й валовий прибуток від реалізації молока.

Коефіцієнт регресії при x_3 демонструє, що підвищення обсягів реалізації молока на 1 т забезпечить підвищення валового прибутку на 482 грн., оскільки виробництво та реалізація молока рентабельні на рівні всіх навчально-дослідних господарств. Це свідчить про здійснення виваженої цінової політики на молоко.

Для побудови багатофакторної моделі взаємозв'язку, яку можна використовувати для планування активізаційних загальногосподарських стратегій підприємства, нами розглянуто такі варіанти результативних ознак:

- валовий прибуток підприємства;
- фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування;
- фінансовий результат від операційної діяльності підприємства.

Як свідчать результати розрахунків майже відсутній зв'язок серед обраних факторних ознак на показник фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування, що свідчить про великі фінансові витрати, які виникають у ході виконання основної діяльності підприємства (наприклад, виплати відсотків за кредит тощо).

На показник фінансового результату від операційної діяльності істотно впливають адміністративні витрати (коефіцієнт парної кореляції складає 0,5) та сума бюджетних дотацій за рахунок коштів на додану вартість і доплат (коефіцієнт парної кореляції становить 0,6).

Інші показники мають слабкий характер зв'язку, наприклад, вартість основних засобів (коефіцієнт парної кореляції дорівнює 0,35); обсяги реалізації молока (0,42); обсяги реалізації зернових (0,4); чисельність працівників (0,44); витрати на збут (0,31).

Майже відсутній кореляційний зв'язок у вибірці за такими факторними ознаками, як щорічний темп зміни вартості майна підприємства, щорічний темп зміни обсягів реалізації. Причому коефіцієнт кореляції для темпу зміни вартості майна підприємства має хоча й незначний, але зворотний зв'язок, тобто зменшення вартості майна, до складу якого відноситься сума необоротних активів та запасів господарств, забезпечує підвищення фінансового результату від операційної діяльності.

Відсутність зв'язку між фінансовим результатом від операційної діяльності та темпом росту обсягів виручки від реалізації продукції свідчить про наявність проблем з ефективністю виробничо-збутової діяльності, що може бути пов'язано як із високою собівартістю окремих видів продукції, так і з низькими цінами реалізації.

Таким чином, нами як результативну ознаку для багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу обрано валовий прибуток підприємства, який складається з суми валових прибутків господарства від реалізації продукції галузі рослинництва, тваринництва, продукції переробки та інших товарів і послуг.

Серед факторних ознак майже відсутній зв'язок між валовим прибутком підприємства та щорічними темпами зміни майна підприємств і обсягами виручки (коефіцієнти парної кореляції для цих факторів становили – 0,21 та 0,17 відповідно), а також з урожайністю зернових культур (0,3). Цей факт пояснюється загальною тваринницькою спрямованістю виробничої спеціалізації відокремлених підрозділів НУБіП України.

Усі інші фактори мають істотний тісний зв'язок з результативною ознакою. Так, сума бюджетних дотацій за рахунок коштів на додану вартість і доплат має найбільший коефіцієнт парної кореляції, який дорівнює 0,81, що свідчить про щільний зв'язок між обраними факторами. Істотний зв'язок мають чисельність працівників у сільськогосподарському виробництві (0,75); адміністративні витрати (0,73); обсяги реалізації молока та зернових (0,74 і 0,74).

Отже, рівняння багатофакторної регресії, яке можна використовувати для планування активізаційних загальногосподарських стратегій підприємства має такий вигляд (формула 2):

$$y = -253,68 + 0,47x_1 + 0,20x_2 + 0,18x_3 \quad (2)$$

де y – валовий прибуток господарства, тис. грн;

x_1 – сума бюджетних дотацій та доплат, отриманих господарством за рік, тис грн;

x_2 – обсяги реалізації молока, т;

x_3 – обсяги реалізації зернових та зернобобових, т.

Як факторні ознаки внутрішнього середовища нами обрано обсяги реалізації молока, зернових та зернобобових культур, оскільки виробництво в межах цих продуктивних напрямів є рентабельним, а обсяги реалізації цих видів продукції суттєво впливають на показники валового доходу господарств.

Достовірність аналізу та силу взаємозв'язку обраних факторів підтверджує коефіцієнт множинної кореляції, який становить 0,84, та множинний коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,71, тобто 71% результативної ознаки зумовлений зміною факторних чинників. Статистична надійність та адекватність моделі підтверджується розрахунком фактичного F-критерію Фішера (F_p), який дорівнює 8,86, що більше табличного значення F-критерію (F_t), яке дорівнює 3,11. Тобто нульова гіпотеза про статистичну невагомність параметрів побудованого регресивного рівняння і показника щільності зв'язку відхиляється.

Розрахунки ще раз підтверджують, що в ролі результативної ознаки управління процесами активізації слід брати показники валового прибутку, оскільки дана економічна категорія найбільше відображає частку кожного фактору діяльності підприємства і дає змогу складати перспективні прогнози беззбиткових обсягів виробництва і продажу, планувати суми балансового і чистого прибутку по продуктах і підприємству в цілому. Розмір валового прибутку за видами продукції є також критерієм оптимізації продуктового асортименту, що виробляється підприємством.

Таким чином, отримані в ході дослідження багатофакторні моделі є: по-перше, методичним підходом до аналізу активізаційних процесів підприємства, які ґрунтуються на системному підході. Причому виявлення відсутності логічних для економічної системи кореляційних зв'язків між певними чинниками є додатковою інформацією про слабкі сторони підприємств та напрями подальшого аналізу економічних процесів; по-друге, основою для прийняття управлінських рішень у процесі планування активізації діяльності підприємства в межах конкретного виду продукту та в межах обраної сукупності господарств взагалі; по-третє, функціональним інструментом теоретичного обґрунтування факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають та забезпечують розвиток активізації діяльності підприємств.

Також, за допомогою парної кореляції, було досліджено зміни впливу факторів на показники активізації виробництва і збуту молока та загальногосподарські показники

активізації економічної діяльності господарств, які мають можливість інтегруватись за принципами продуктових технологічних ланцюгів. Майже всі кореляційні зв'язки збільшились. Підвищилась щільність зв'язку між показником валового прибутку від реалізації молока та такими факторами, як річний обсяг виробництва, кількість поголів'я молочного стада, обсяги реалізації молока та продуктивність корів. Цей факт свідчить про стратегічну перспективу здійснення інтеграційних стратегій навчально-дослідних господарств.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що головний акцент у процесі активізації діяльності сільськогосподарських підприємств доцільно робити на розробці інтеграційних стратегій: формування продуктових вертикалей, які б включали до свого складу ланцюжки виробництва сировини, первинної, кінцевої переробки та реалізації споживачу.

З метою збалансування продуктового портфелю сільськогосподарських підприємств слід створювати інтеграційні формування завдяки розвитку продуктових вертикалей в сфері виробництва та переробки молока та молочних продуктів, зернових та зернобобових, м'яса великої рогатої худоби та свинини, кормовиробництва. Побудову інтеграційних зв'язків між підприємствами пропонується проводити на засадах виробничої контрактації.

Оскільки прояв світової фінансової кризи та внутрішніх фінансово-політичних стресів української економіки мають безпосередній вплив на діяльність підприємств, слід наголосити на розробці антикризових заходів з урахуванням принципів антикризового управління. З цією метою було визначено і систематизовано сильні та слабкі сторони, які забезпечують формування стійких конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств, з врахуванням основних можливостей та загроз.

Сформовані нами пропозиції спрямовано за трьома напрямками: перший – спрямований на пошук власних джерел зміцнення виробничого потенціалу через поширення використання нових технологій виробництва сільськогосподарської продукції, їх використання згідно з вимогами міжнародних стандартів, наприклад, упровадження ґрунтозахисної біологічної системи землеробства, орієнтованої на мінімізацію обробітку ґрунту та зменшення використання мінеральних добрив. Економічна ефективність використання нових технологій виражається у зниженні витрат на одиницю продукції та у підвищенні врожайності культур.

Підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва необхідно здійснювати шляхом поліпшення племінної роботи та оптимізації кормової бази підприємств, як за поживністю окремих видів кормів, так і за енергомісткістю їх виробництва.

Другий напрямок активізаційних заходів стосується маркетингової сфери діяльності навчально-дослідних господарств. Зокрема, це цінова політика господарств. На нашу думку, ціни для зовнішніх покупців мають формуватись виходячи з ринкових цін, а ціноутворення внутрішньосистемної реалізації має ґрунтуватися на показниках середньої собівартості продукції підприємств галузі. Крім того, це – розвиток каналів збуту кінцевому споживачу через створення власної торговельної мережі та громадського харчування шляхом виїзної торгівлі, через ларки та їдальні. Одним із результативних шляхів підвищення попиту на готову продукцію (ковбасні вироби, молоко тощо) є розробка власної торгової марки, конкурентоспроможність реклами.

Третій напрям антикризових заходів – управлінський, має передбачати низку змін функціональних обов'язків у структурі управління на всіх рівнях керівництва аграрної сфери економіки. Структурно-функціональні зміни повинні вирішити питання механізму «виробництва-переробки-збуту» сільськогосподарської продукції всіма категоріями товаровиробників та сприяти активізаційним процесам на шляху до сталого конкурентного розвитку.

Список використаних джерел

1. Основы маркетинга/ [Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д. и др.]; пер. с англ. – [3-е изд.]. – М.; СПб.; К.: Издат. дом «Вильямс», 2001. – 1152 с.
2. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент: учеб. / Фатхутдинов Р.А. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Дело, 2001. – 448 с.
3. Авдеенко В.Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В.Н. Авдеенко, В.А. Котлов – М.: Экономика, 1989. – 240 с.
4. Артемова Л.В. Инвестиции и инновации: словарь-справочник от А до Я / Артемова Л.В. – М.: Дело и сервис, 1998. – 146 с.
5. Репіна І.М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління/ І.М. Репіна // Вісник Української академії державного управління при Президенті України. – 1998. – № 2. – С. 262-271.
6. Спиринов В.С. Анализ экономического потенциала предприятия / Спиринов В.С. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 295 с.
7. Райан Б. Стратегический учет для руководителя / Райан Б.; пер. с англ.; под ред. В.А. Микрюкова. – М.: Аудит ; ЮНИТИ, 1998. – 616 с.
8. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб./ Краснокутська Н.С. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 352 с.
9. Aubert J-E. Innovation Policy for the Developing World / J-E. Aubert // Special Report of The World Bank. – The World Bank, 2010. – P. 7-15.
10. Lederman D. Innovation and Development around the World, 1960-2000 / D. Lederman, L. Saenz // World Bank Policy Research Working Paper 3774. – The World Bank, 2005. – 35 p.

Tetiana I. Balanovska, Olga P. Gogulya, Alina V. Troyan. The influence of factors on boosting the development of agricultural enterprise. The subject of analysis was the effectiveness of entrepreneurial units in agricultural sector of Ukraine, structure of plant growing and stock-breeding. Separate analysis was conducted on key factors of external environment, which provide steady competitive advantages, and activization of agricultural enterprises development.

Балановская Т.И., Гоголя О.П., Троян А.В. Влияние факторов на активизацию развития сельскохозяйственных предприятий. Проанализирована результативность функционирования хозяйствующих субъектов аграрной сферы экономики Украины; структура производства продукции растениеводства и животноводства. Выделены ключевые факторы среды, которые обеспечивают формирование устойчивых конкурентных преимуществ и активизацию развития сельскохозяйственных предприятий.